

Bäst i världen på bistånd

Ola Nilsson

I mina resor i jobbet har jag ofta stött på exempel på Kubas internationella arbete; kubanska agronomer i Brasilien, kubanska läkare och lärare i Venezuela, fattigpensionärer från Chile som fått sin syn tillbaka och ukrainska människorättsaktivister som lyft fram Kubas behandling av Tjernobyloffren alltsedan 1986 som den största insatsen för Ukrainas folk i modern tid. Jag träffade veteraner från Angola-kampanjen, läkarstuderande från Mali och Kongo och alfabetisatorer som arbetat i länder jag knappt hört talas om.

Angola

Den 14 oktober 1975 invaderade Sydafrika Angola för att förhindra den ledande befrielseströrelsen MPLA från att utropa landets självständighet från Portugal. På begäran av MPLA skickade Kuba snabbt sina trupper för att slå tillbaka invasionen. Det var inte första gången. Redan 1963, bara fyra år efter revolutionen och 2 år efter Grisbuktsinvasionen, skickade Kuba hälften av sina stridsvagnar för att bistå den unga Algeriska republiken mot marockansk aggression.

Henry Kissinger beskriver omvärldens chockupplevelse i sina memoarer: "Vi trodde att Castro handlade enligt instruktioner från Moskva. Vi hade aldrig kunnat föreställa oss att han skulle våga göra något så provocerande, så långt från det egna territoriet, utan att Moskva på något sätt betalade honom militärt eller ekonomiskt. Med facit i hand kan vi se att det var tvärtom".

Kubas seger gick som en chockvåg genom Afrikas vita härsarklass. En militär analytiker skrev i sin rapport till den Sydafrikanska regeringen: "I Angola besegrade svarta soldater – kubaner och angolaner – de vita truppena i strid. Rasmässigt spelar det ingen roll vilka som ledde offensiven: kubaner eller angolaner. Faktum är att de vann, att de fortsätter vinna och att de inte är vita; detta kan ha en förödande psykologisk effekt på de vita män som under mer än trehundra år av kolonialism och imperiebyggande vant sig vid sina privilegier. Den vita eliten har tilldelats ett ödesdigert slag i Angola, och de vita män som slogs i Angola kan alla skriva under på det."

Segern var mer än moralisk och militär. Kissinger tvingades ta ställning mot Ian Smiths rasistregim i Rhodesia och president Carter fick stå fast vid att Rhodesia måste upphöra och Zimbabwe födas 1980.

Kuba fick betala ett högt pris för sitt bistånd till Angolas frihet. Bland annat fortsatt USA-blockad när Carterregimen ställde som villkor för att häva blockaden, att Kuba skulle avsluta sitt stöd till Angola, vilket inte var förhandlingsbart för Kuba. Kuba förlorade också det stora svenska biståndet på grund av stödet till Angola.

Även efter första utdrivningen av Sydafrikas trupper förblev Kubas närvaro omfattande, men den militära minskade. I början av 80-talet deltog ca 3000 kubaner i de

fortsatta striderna mot UNITA medan drygt 4000 läkare, lärare och teknisk personal stod för det civila biståndet.

Under hösten 1987 inledde Sydafrika en ny militär offensiv. På begäran från Angolas regering skickade Kuba arméns och flygets bästa enheter, 52.000 soldater och större delen av sin militära utrustning. De uppnådde dominans i lufterummet över Angola och Namibia; de slog ut Sydafrikas centrala positioner i Namibia och efter långa och svåra strider tvingades Pretoria till förhandlingsbordet sommaren 1988.

Då hade över 300.000 kubaner deltagit i det civila och militära biståndet under de drygt 20 år som gått sedan Sydafrikas första invasion. 2077 av dem gav sina liv. De bidrog på ett avgörande sätt till Namibias oberoende, Nelson Mandelas frigivning och apartheidregimens avskaffande.

Politiker och statsvetare har vänt ut och in på sig själva för att förstå den kubanska politiken – vilket land skickar stora delar av sitt militära försvar till andra sidan jorden, i en konflikt som inte ger ett öre i vinst, bara enorma utgifter när man själv faktiskt upplever ett reellt invasionshot från en militärt överlägsen granne?

Utbildning

Redan 1961 började Kuba erbjuda utländska studenter gratis utbildning och snart också bistå andra länder med uppbyggnad av utbildningsväsende och lärarhjälp för alfabetiseringskampanjer. Efter Nicaraguas befrielse 1979 ställde 20 000 kubanska lågstadielärare upp för att utbilda och bistå 95 000 nicaraguanska alfabetisörer i kampanjen som sänkte analfabetismen från 50 procent till 13. Detsamma i Angola där tusentals kubanska lärare under sex år bidrog till att analfabetismen kunde sänkas från 85 till 15 procent.

I Venezuela alfabetiserades 1,5 miljoner människor mellan 2003 och 2005. Kuba bidrog med metoden, handledarna och nästan 2 miljoner skrivböcker, 300.000 läsglasögon,

BISTÅNDET I SIFFROR

- Över 100.000 kubanska hälsovårdsarbetare har någon gång sedan 1959 arbetat i 155 länder, varav somliga i den rika världen. Våren 2008 var de 36 578 i 73 länder.
- 300 miljoner människor har fått vård av kubanska läkare. Över 2 miljoner har opererats och 9 miljoner barn har vaccinerats.
- Genom Uppdrag Underverk (Misión Milagro), som ingår i det regionala samarbetsprojektet ALBA, har 1 290 182 fattiga från 33 länder återfått synen efter kirurgisk behandling.
- 3,6 miljoner människor i 28 länder från Bolivia till Nya Zeeland har lärt sig läsa och skriva med den kubanska alfabetiseringsmetoden "Jag kan, visst!" (Yo sí puedo!).
- Kuba fick 2006 FN:s pris Rey Sejong för alfabetiseringsarbetet i 15 länder det året.
- Alfabetiseringsprogrammet finns på bland annat spanska, portugisiska, engelska, quechua, créole och tetum.
- Venezuela, Bolivia och Nicaragua har befriats från analfabetism på rekordtid genom programmet.
- Hittills har över 50.000 ungdomar från tredje världen fått kostnadsfri högskoleutbildning på Kuba varav 32.000 från Afrika. Bland de tidigaste fanns över 200 överlevande efter rasisternas Kassingamassaker i Namibia..
- Sedan 1998 har 6 250 av dessa ungdomar tagit läkarexamen på Latinamerikanska läkarhögskolan ELAM i Havanna, helt bekostat av Kuba.

200.000 handböcker och 80.000 instruktionsfilmer, 80.000 TV-apparater, 80.000 videobandspelare, 1 miljon VHS-kassetter och 1, 5 miljoner familjebibliotek som gåva till de som lärt sig läsa och skriva.

Kuba har också i stor skala öppnat sina skolor och universitet för avgiftsfria studier, boende och mat för fattiga från stora delar av världen. Under och efter befrielsekampen i Afrika fick ungdomar allt från högstadietill universitetsutbildning på Kuba. Bland dem återfinns idag Angolas utbildningsminister och flera av Bolivias, Kongos, Malis, S:t Lucia, Vietnams m fl toppdiplomater, samt ett flertal parlamentsledamöter och ministrar från tredje världen. Idag är utbildningsinsatsen massiv, se "Biståndet i siffror".

Kuba har också omfattande program för att utbilda ungdomar i socialt arbete. Samtliga pionjärer i venezolanska socialarbetarorganisationen Frente Francisco de Miranda har fått utbildning på Kuba. Ytterligare 30.000 utbildats i Venezuela av kubanska lärare. Inom ramen för ALBA-samarbetet byggs nu liknande organisationer upp i bland annat Nicaragua och Bolivia.

Hälsovård

Sedan första utlandsmissionen 1960 till Algeriet har över 100 000 kubanska biståndsarbetare gjort insatser inom hälsovårdssektorn i hundratalet länder, se faktarutan. Under 2009 kommer insatserna att utsträckas till totalt 81 länder, framförallt i Stilla Havsområdet.

Kubanska läkare som arbetar utomlands får sin normala lön därhemma från hälsomyndigheterna. Vårdlandet står för inkvartering, mat, transporter inom landet och en fickpeng på 5-7 US dollar om dagen. De arbetar i fattiga landsbygdsområden och i städernas slumkvarter, där det tidigare inte funnits någon hälsovård .

- Under 2008 fick 31.000 ungdomar från 123 länder utbildning på kubanska universitet, bekostad av kubanska staten, varav 24.000 läkarstuderande
- 2.490 tog sin läkarexamen 2008, bland den 8 US-amerikaner, av de mer än 100 som studerar gratis på Kuba eftersom de inte har råd att utbilda sig i USA
- Tusentals kubanska idrottsspecialister bistår länder i Latinamerika, Afrika och Asien varje år inom friidrott, baseball, boxning och schack m m.
- 7.000 utländska elever studerar vid internationella idrottshögskolan i Havanna
- Kubanska biståndsarbetare har varit bland de första på plats och de som stannat längst efter naturkatastrofer som jordbävningen i Pakistan år 2005, tsunamin i Sri Lanka och Indonesien.
- 21 510 offer för kärnkraftskatastrofen i Tjernobyl har fått behandling på Kuba.
- Mellan 1963 och 2004 hade 223 280 kubanska biståndsarbetare genomfört civila internationalistiska uppdrag: 112 707 i Latinamerika, 89 469 i Afrika, 10 272 i Mellanöstern och 2 939 i Asien. 75 procent av dem inom hälso- och sjukvård.
- Över 350 000 frivilliga kubaner, kvinnor och män, deltog i kampen mot Sydafrikas invasioner av Angola och gav därmed gav ett avgörande bidrag till Namibias oberoende, Nelson Mandelas frigivning och apartheidregimens avskaffande.
- Kubas BNP är en tiondel av Sveriges.

Kuba skickar också ut forskare och rådgivare för att hjälpa länder att tackla specifika hälsoproblem. Det har gällt malaria och HIV/AIDS i flera afrikanska länder, denguefeber i El Salvador och Honduras, kolera i Sydafrika osv. Ett resultat av hälsovårdsbiståndet är sänkt barnadödlighet t ex i Guatemala, från 45 till 17 per tusen levande födda, i Gambia, från 121 till 61 per tusen, och i Haiti, från 60 till 33 per tusen.

Kuba är engagerad i kampen mot HIV-AIDS i 19 länder med förebyggande åtgärder och behandling med kubanska bromsmediciner. Tillverkning av billiga vaccin och bromsmediciner mm har satts igång tillsammans med flera regeringar i Syd.

Varför gör de på detta viset?

Frågan har satt griller i huvudet på statsvetare i USA och Europa som har haft svårt att se vad fattiga Kuba skulle ha att vinna på så dyrbar politik. Nyligen deklassificerade dokument från CIA och US State department menar att de avgörande faktorerna har varit självförsvar och politiskt idealism.

CIA konstaterar att Kuba vid flera tillfällen har försökt att hitta vägar för fredlig samexistens med sin granne i norr. Varje gång de har sträckt ut handen har svaret varit paramilitära operationer, invasionsförsök, kemisk och biologisk krigsföring, för att inte nämna de otaliga mordförsöken på Fidel Castro. Kubanernas ökade engagemang i tredje världen till stöd för antiimperialistiska krafter anses syfta till att beskära USA:s inflytande.

Det är svårt att hitta något annat land vars utrikespolitik präglats av större engagemang och medmänsklighet. Få länder har heller genom sitt bistånd och sin internationalism dragit på sig lika mycket hat från eliter och stormakter som Kuba. Inga har heller skaffat sig lika många vänner.